

не впливають на загальний рівень наукового дослідження Мілени Іванович, що виконано в рамках функційно-когнітивної парадигми і належить до одного з пріоритетних функційно-контрастивного напрямку сучасної лінгвістики. Насичена власними міркуваннями, чітким власним баченням особливостей категорійної семантики дієслівної перехідності, особливостей її вияву на ієрархічно різних ярусах мовної системи рецензована монографія вияскраплює одну з надзвичайно важливих площин порівняльних студій сучасного мовознавства, розкриваючи одну з площин граматичного ладу слов'янських мов. Показовим є те, що авторка прагне не тільки простежити формальні вияви дієслівної перехідності, з'ясувати семантичні, лексичні і прагматичні яруси категорійної семантики дієслівної перехідності в українській та сербській мовах, але й прокоментувати, чому такими постають вияви перехідності у стверджувальних, заперечних конструкціях, наскільки впливає позиція мовця на вияв перехідності. Рецензована праця розширює коло сучасних контрастивних студій і дозволяє подивитися на сучасний граматичний лад слов'янських мов у суто формальному, лексичному, семантичному, прагматичному та функційно-контрастивному аспектах.

Анатолій Загнітко

Надійшла до редакції 18 січня 2010 року.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ДИНАМІКИ МОВНО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОСТОРУ

**Грещук Василь. Студії з українського мовознавства: Вибрані праці / Упор. Р. Бачкур.
– Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 520 с. – Наклад 300 прим. – ISBN 978-966-428-099-7.**

Збірник «Студії з українського мовознавства» включає статті, більшість яких на сьогодні стали майже недоступними для науковців. Сам автор зазначає, що роботи, запропоновані в збірнику, написані в різний час, починаючи з 70-х років ХХ ст., і опубліковані як в Україні, так і за кордоном (с. 7).

У першому розділі, який називається «Сучасна дериватологія: деякі підсумки і перспективи» (с. 8-92), науковець звертає увагу на надбання теоретичної й описової дериватології. Глибоко проаналізовано праці з проблем словотвору за останнє п'ятдесятиріччя. Розглянуто основні поняття і терміни словотвору з погляду їх достовірності. Показано взаємозв'язки та системні відношення між елементами мовного матеріалу, що використовуються в словотворенні (с. 11-13). Підкреслено, що для продуктивного аналізу проблем дериватології важливо досліджувати логічні ономаціологічні категорії (с. 17-18). Простеживши розвиток наукової думки протягом п'ятдесятиріччя, В. Грещук переконує читача в тому, що наукові положення І. Ковалика не застаріли, не втратили своєї актуальності.

Цікавим і необхідним у науці є накреслення перспектив її розвитку. Автор, зробивши певні спостереження, визначає проблеми, які чекають свого дослідження. У статті «Словотвір і функціоналізм» (с. 33-38) описано перспективи вивчення словотвору у процесі породження тексту. Автор переконливо доводить необхідність розгляду з позицій функціонального словотвору таких феноменів, як когезія, текстова інверсія, комунікативна цілісність (с. 34-35). Значне зацікавлення складає дослідження симетричних та асиметричних семантичних зв'язків між твірною і похідною; дослідження семантики і функцій словотворчих формантів, виокремлених із словотвірної структури похідних (квазілексем).

У рамках дослідження словотвірної семантики опрацьована методика встановлення семантичних перифраз похідних, які дають змогу уніфікувати й формалізувати процедуру визначення словотвірних значень.

Другий розділ «Основоцентричні дослідження лексичної деривації» (с. 93-167) присвячено проблемам дериватології, пов'язаним із роллю твірної основи. В. Грещук звертає особливу увагу на словотворчу спроможність прикметників у сучасній українській мові. Подано докладну типологію прикметників за дериваційним потенціалом: «...дериваційний потенціал прикметників сучасної української мови реалізується в розгалуженій системі деад'єтивів іменникової, прикметникової, дієслівної й прислівникової частиномовної належності, виражаючи широкий спектр словотвірних значень. Характер семантики відприкметникових похідних ґрунтується на можливостях дериваційно-сміслових трансформацій ад'єтивів, які виявляються в предметизації, абстрагуванні, модифікації, конотатизації, процесуалізації статичної ознаки та її редистрибуції з приіменникової позиції в придієслівну» (с. 153). Крім того, дослідник висловлює цілком оригінальні ідеї щодо дериваційної спроможності українських прикметників у порівнянні з польськими: зокрема виявлено, що у польській мові не існує словотвірних аналогів українських відприкметникових дериватів із префіксом *za-* для позначення надмірного вияву ознаки (с. 157).

Важливо, що в характеристиці наукових понять словотвору автор вносить доповнення до наявного в літературі: розмежовує функції кореневої морфеми як семантичної бази споріднених слів і лексеми як носія лексичного значення; враховується бінарна структура деривата – з'ясовуються функції словотворчого форманта і твірної основи; встановлено комплексні системотворчі одиниці (словотвірний тип, словотвірна категорія, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо). В. Грещук обґрунтував доцільність запровадження поняття

парадигми в дериватології («набір похідних, мотивованих однією твірною основою на одному ступені творення») й охарактеризував її специфіку порівняно з парадигмою в морфології.

Статті, вміщені у третьому розділі «Семантико-словотвірна структура абстрактних деад'єктивів та девербативів» (с. 168-216), апелюють до проблем історичного розвитку словотвірної структури українських іменників, семантичних зв'язків між іменниками та їх твірними словами в сучасній українській мові.

У четвертому розділі «Художнє слово» (с. 217-322) В. Грещук розглядає лексичну специфіку творів Б.-І. Антонича, І. Франка, В. Стефаника, М. Черемшини, С. Пушика. Лінгвістична інтуїція та висока ерудиція дослідника допомагають зрозуміти особливості утворення okazionalizmів, висвітлюють механізми виникнення свідомого відхилення від мовної норми (с. 217-238). Матеріал цих досліджень дозволив виявити семантичну своєрідність різноманітних індивідуально-авторських дериватів, продемонструвати читачам потенціал українського поетичного слова. Непересічні теоретичні ідеї проілюстровано яскравими прикладами з творів майстрів художнього слова.

П'ятий розділ «Українська літературна мова у взаємодії з діалектами» (с. 323-400) автор присвятив питанням, пов'язаним із лексичними діалектизмами, зв'язками між мовою художньої літератури та територіальними діалектами. Важливим є розгляд принципів створення «Словника гуцульських діалектизмів» (с. 394-400). Автор слушно зазначає, що словник «дасть відповідь на ряд актуальних для сучасного мовознавства питань, зокрема, буде встановлено, які різноманітні діалектні риси яких говорів і в якому обсязі знайшли відображення в мові української художньої літератури, які мовні одиниці, територіально обмежені у функціонуванні, адаптовані українською літературною мовою» (с. 394-395).

Статті, вміщені в шостому розділі «Українська мова і сучасне суспільство» (с. 401-428), накреслюють перспективи української мови як засобу єднання нації, засобу національної самоідентифікації та збереження культурної самобутності. Також у шостому розділі подано статтю, присвячену історіософській концепції Юрія Липи (с. 421-428). В. Грещук пропонує оригінальну інтерпретацію головної проблеми концепції Ю. Липи – поняття раси – через мову: «Як відомо, логічна структура мислення визначається мовою. Своєрідність світосприймання і пізнання світу залежить від мови, якою люди користуються» (с. 422). Таким чином, визначальним показником для ідентифікації раси є духовність, спільність психології, ментальності. Акцент на однаковість мислення – пріоритет гуманітарних наук: історія та філологія допомагають віднайти шлях до високої культури й шляхетності духу.

Сьомий розділ «Галичина ХІХ ст.: мовна ситуація та формування літературної мови і граматичної думки» (с. 429-480) В. Грещук присвятив актуальним проблемам розвитку української мови. Розглянуто розвиток і функціонування української мови в Галичині ХІХ ст. у нерозривному зв'язку з історичними змінами в житті суспільства. Автор також звернув увагу на діяльність просвітників та науковців розглядуваного періоду (І. Могильницький, Є. Желехівський, І.С. Недільський).

У восьмому розділі «Оборонці й дослідники української мови» (с. 481-515) автор розповідає про боротьбу за права української мови, про науковців, які присвятили своє життя дослідженню української мови. Знаковими постають фігури Я. Бодуена де Куртене, І. Ковалика та ін.

Аналізована праця висвітлює основні питання сучасної лінгвістики. Слід відзначити об'єктивність наукових тлумачень. Автор не замовчує поглядів, які не відповідають його переконанням, а критично осмислює їх і доводить їхню неприйнятність.

Позитивної оцінки заслуговує ерудиція дослідника, вміння доступно тлумачити складні поняття. В. Грещук демонструє обізнаність не лише з теорією, але й із історією європейського мовознавства.

Структура книги цілісна, робота творча, оригінальна; статті, запропоновані у праці, об'єднані єдиною концепцією. Автор аналізує сучасні проблеми лінгвістики, спираючись на науковий доробок науковців минулих століть. Такий зв'язок між дослідником та його попередниками забезпечує побудовання чіткої наукової концепції. І в огляді здобутків сучасного вчення про словотвір, і в накресленні перспектив його розвитку вчений сказав своє слово. Праця «Студії з українського мовознавства» постає викінченим посібником для викладачів-словесників та аспірантів, які працюють над питаннями словотвору.

Анатолій Загнітко, Ольга Шевчук

Надійшла до редакції 18 січня 2010 року.

УКРАЇНЬКА ЛІТЕРАТУРА КРИЗЬ ПРИЗМУ БАГАТОЛИКОГО СЬОГОДЕННЯ

Поповић Људмила. Фокусна перспектива українське књижевности. – Београд: Универзитет у Београду, 2007. – 253 с. (ISBN 978-86-86419-19-4; Наклад 500 прим.).

Очевидно, першою працею, у якій об'єктом контрастивного студіювання постала українська мова, була захищена докторська дисертація Людмили Попович «Семантичний потенціал назв кольорів в українській, сербській та російській мовах» (1991 р.). Результати опрацювання дисертаційної проблеми знайшли